

Jezikovna politika: kaj je in zakaj jo Slovenci in Slovenke v Italiji krvavo potrebujemo?

Sara Brezigar

Izvleček

V prispevku razmišljam o vzrokih, ki prispevajo k nezmožnosti slovenske skupnosti v Italiji, da trezno pristopi k oblikovanju (eksplicitne) politike za slovenski jezik. Med dejavniki, ki skupnost pri tem zavirajo, izpostavljam nerazumevanje, kaj je jezikovna politika in kaj pravzaprav zajema. S preučevanjem jezikovnega vplivanja in razlago ključnih konceptov (politika, jezikovna politika, jezikovno vladovanje) postavim tezo, da je treba k vprašanju jezikovne politike pristopiti zelo široko, kajti sodobno družbo označujeta kompleksnost delovanja in organiziranja. Zato je treba poleg ukrepov zajeti tudi strukture odločanja in povezovati različne ravni in segmente družbe, ki vplivajo na udejanjanje jezikovne politike. V drugem delu prispevka se posvetim vprašanju jezikovne politike za slovenščino v Italiji in ugotavljam, da trenutnega stanja ne moremo enačiti z odsotnostjo jezikovne politike, temveč s prisotnostjo implicitnih jezikovnih politik, ki so neustrezne in slabijo jezikovno skupnost. Zaključek je, da bi jih bilo treba zamenjati s smiselnimi ukrepi na jezikovnem področju, ki bi vodili v vzpostavitev sistema jezikovnega vladovanja.

Ključne besede: slovenska skupnost v Italiji, slovenski jezik, jezikovna politika, jezikovno vladovanje, Slovenci in Slovenke v Italiji

1 Uvod in izhodišča

Prvi primeri uporabe jezikovnih politik segajo v antiko in srednji vek, ko so oblasti uporabljale jezikovno politiko kot orodje za administrativno, kulturno in politično konsolidacijo (Mullen, Willi, 2023; Pavlenko, 2023). Jezikovno politiko bi v tem kontekstu najpreprosteje opisali kot skupek pravil o rabi jezika v javnem življenju. Te zgodnje oblike jezikovne politike so bile osredotočene predvsem na vzpostavitev prevladujočega jezika za uradno rabo, pogosto zato, da bi združili raznolike jezikovne skupnosti pod eno vladavino zaradi poenostavitve upravljanja in spodbujanja (kulturne) kohezije. Z latinščino se je v Rimskem cesarstvu poenostavilo upravljanje in krepila kulturna integracija (Mullen, Willi, 2023). Krščanstvo je z latinščino krepilo kohezivnost, podobno kot jo je islam z arabščino. V srednjeveški Evropi je prav tako dober primer jezikovne politike postopno uvajanje ljudskih jezikov poleg latinščine. Kasneje so evropske sile izvajale jezikovne politike v kolonijah, pogosto z vsiljevanjem svojih jezikov in marginalizacijo lokalnih (Clements, 2009; Dubreuil, 2013; Phillipson, 2006). Z nastopom modernih nacionalnih držav so se pojavile tudi politike za jezikovno unifikacijo (združitev) in spodbujanje nacionalne identitete, s čimer so posamezni ljudski jeziki pridobili status nacionalnega jezika (Pavlenko, 2023).

Te zgodnje oblike jezikovnih politik so postavile temelje za bolj sistematične pristope k jezikovni politiki in jezikovnemu načrtovanju, ki so se razvili v 20. stoletju. Ti pristopi odražajo kompleksno prepletenost jezika, družbene moči in družbene organizacije. V sredini 20. stoletja je razvoj jezikovnih politik zaznamovala potreba po soočanju z vprašanji nacionalne identitete in jezikovnih pravic v kontekstu dekolonizacije in globalizacije (Clements, 2009; Dubreuil, 2013; Phillipson, 2006). Vzpostavitev in širitev Evropske unije, naraščajoči tokovi migracij in vzpon angleščine kot globalne lingue france so še dodatno spodbudili zanimanje za jezikovne politike, kar je privedlo do preučevanja večjezičnosti, jezikovnih pravic manjšin in upravljanja jezikovne raznolikosti.

Pomemben mejnik pri preučevanju jezikovnih politik predstavlja Cooperjevo delo *Language Planning and Social Change* (1989), s katerim je avtor poskusil sistematično in celovito postaviti teoretične temelje za razumevanje jezikovnega načrtovanja in politik. Raziskovanje jezikovnih politik je od takrat preseglo zgolj preučevanje formalnih politik in je zajelo tudi neformalne prakse, ki vplivajo na vsakdanjo rabo jezika. Na hitro razvijajočem se področju so tako nastali številni novi pristopi in koncepti, ki se prepletajo in dopolnjujejo.

Vprašanje jezika, predvsem v povezavi z narodnostjo, je bilo ves čas v središču raziskovanja slovenske skupnosti v Italiji (Bogatec, Bufon, 1996, 1999; Čermelj, 1936; Dapit, 2003; Kaučič Baša, 1997), vendar je vprašanje jezikovne politike pridobilo težo predvsem na prehodu v novo tisočletje. K temu je pripomoglo več dejavnikov. Prvi sklop dejavnikov je bil napredek pri pravno-formalni ureditvi pravic v povezavi z manjšinskimi jeziki (Zakon št. 482) in še posebej pravno formalna ureditev zaščite slovenske manjšine v Italiji (Zakon št. 38 in kasneje Deželni zakon št. 26). V primeru slovenske manjšine v Italiji so omenjeni akti izboljšali položaj in perspektive rabe in razvoja slovenskega jezika v Italiji, pravno uredili njegov položaj v javnem življenju in opredelili možnosti za krepitev njegove rabe, predvsem v javnem življenju in v odnosu z oblastmi.

Pravno formalna ureditev zaščite slovenske skupnosti v Italiji je ustvarila tudi izzive in težave na jezikovnem področju. Slovenski jezik se je začel uporabljati v javnem življenju (npr. v stiku z upravnimi enotami), kjer se prej praviloma ni uporabljal. Zato so se pojavljale praktične zagate, ki so izhajale bodisi iz pomanjkanja oz. nepoznavanja ustreznega izrazoslovja bodisi iz njegove neustreznosti rabe. Izzivi in težave so padli na plodna tla: raziskovalke in raziskovalci so se aktivno angažirali in začeli izpostavljati potrebo po oblikovanju eksplicitne jezikovne politike slovenske skupnosti v Italiji (Brezigar, 2004, 2007, 2013; Jagodic, Čok, 2013; Jagodic in drugi, 2017; Grgič, 2018, 2020; Grgič, Paclich, 2022), tj. politike, ki je eksplicitno opredeljena v (političnih) dokumentih in zakonodaji (prim. Shiffman, 1996, 2006).¹ Številna sodelovanja, pobude in projekti, med katerimi gre omeniti predvsem vzpostavitev delovne skupine SLORIjezik,² so s strokovnim znanjem podprli tako javne ustanove (šole, upravo) kot civilno družbo slovenske skupnosti v Italiji (primarne organizacije in društva). Pomembna pridobitev na področju jezikovnega načrtovanja je bila tudi ustanovitev Centralnega urada za slovenski jezik pri deželi Furlaniji - Julijski krajini (FJK) (Grgič, 2018; Grgič, Paclich, 2022), Slovenski raziskovalni inštitut pa je po naročilu dežele FJK pripravil tudi načrt za zasnovo in udeležanje eksplicitne jezikovne politike za slovenski jezik (Brezigar in drugi, 2022). Kljub številnim dejavnostim in pobudam pa je vprašanje oblikovanja jezikovne politike slovenske skupnosti v Italiji zastalo, učinkovitih rezultatov ni bilo oz. so bili izjemno skromni in parcialni, večinoma povezani z ambicijo posamezne organizacije ali človeka, da na tem področju nekaj naredi.

1 V nasprotju z eksplicitno politiko lahko o implicitni jezikovni politiki sklepamo z opazovanjem in ugotavljanjem jezikovnih praks in navad.

2 Delovna skupina SLORIjezik nudi vrsto jezikovnih storitev skupnosti in njenim različnim akterjem.

V tem prispevku se bom osredotočila na dva dejavnika, ki po mojem mnenju prispevata k nezmožnosti slovenske skupnosti, da resno pristopi k vprašanju oblikovanja eksplicitne jezikovne politike. Prvi dejavnik je po mojem mnenju nerazumevanje, kaj sploh je jezikovna politika in kako širok spekter akterjev, dejavnosti in vidikov zajema. To nerazumevanje ključno prispeva k podcenjevanju pomembnosti jezikovne politike za manjšinsko jezikovno skupnost. Drugi dejavnik je napačna percepcija oz. predstava, kaj pomeni odsotnost eksplicitne jezikovne politike. V prispevku bom, izhajajoč iz zgodovinskega razvoja slovenske skupnosti in obstoječih podatkov, prikazala, da trenutnega stanja ne moremo enačiti z odsotnostjo jezikovne politike, temveč s prisotnostjo implicitnih jezikovnih politik, ki so neustrezne in ki slabijo slovensko jezikovno skupnost. Zato je ozaveščanje o obstoju implicitnih jezikovnih politik nujno, njihovo nadomeščanje z eksplicitnimi, ki so za skupnost bolj funkcionalne, pa neobhodno potrebno.

2 Teoretski okvir

2.1 Od politike do jezikovne politike

Z izrazom politika slovenimo tri različne angleške izraze, in sicer *polity*, *politics* in *policy*. Vsebinsko se ti izrazi med seboj pomembno razlikujejo. Ko govorimo o politiki kot *polity*, se osredotočamo na obliko ali strukturo vladanja in političnih institucij v neki družbi. Izraz se nanaša na organizacijo in razporeditev politične moči, delitev pristojnosti in delovanje političnih institucij, kot so zakonodajni, izvršni in sodni organi. Politika kot *polity* se torej osredotoča na formalne vidike vladanja in na to, kako je razporejena moč v določenem političnem sistemu (Goodin, Klingemann, 1996; Rhodes, 1997; Sartori, 1997).

Ko govorimo o politiki kot *politics* (Heywood, 2013), mislimo predvsem na politiko kot politično delovanje, ki zajema aktivnosti, procese in dinamike, s katerimi posamezniki ali skupine poskušajo pridobiti in izvajati moč ter vplivati na politiko kot *polity*. Zajema interakcije, strategije in taktike, ki jih uporabljajo politični akterji (npr. interesne skupine ali državljani) za sprejemanje odločitev o javnih zadevah.

Politika kot *policy* pa se nanaša na sklop odločitev, ukrepov in smernic, ki jih sprejemajo vlade, politične institucije in drugi (politični) akterji za reševanje specifičnih problemov in doseganje vnaprej opredeljenih ciljev v družbi. Ko

govorimo o tem, da sprejemamo neko politiko, govorimo praviloma o politiki v tem, tretjem pomenu. Zato imamo pri uporabi besedne zveze jezikovna politika v mislih praviloma politiko v tem, tretjem pomenu – torej politiko, ki se nanaša na odločitve in smernice, ki jih sprejemajo politične institucije in drugi (politični) akterji za krepitev (ali slabitev) položaja določenega jezika.

Vendar takšno razumevanje jezikovne politike ni ustrezno za čas hitrih družbenih in tehnoloških sprememb, kompleksnosti funkcioniranja sodobne družbe in številnih akterjev, ki pri tem interagirajo. Zato ne preseneča, da se je vzporedno z družbenimi spremembami tudi koncept jezikovne politike razvijal v smer, ki poleg klasičnega razumevanja politike kot *policy* vse pogosteje vključuje vidike tudi drugih pomenov besede politika, posebej pa *polity*, ki se nanaša na politične strukture.

2.2 Od jezikovne politike do jezikovnega vladovanja

Besedna zveza *jezikovna politika* je torej zgolj ena izmed številnih, s katerimi različni avtorji in avtorice poskušajo opisati načine vplivanja in spreminjanja odnosa/pristopa do jezika in vedenja na tem področju. V literaturi lahko tako zasledimo poleg besedne zveze *jezikovna politika* (Spolsky, 2004, 2021; Williams, 2012) tudi *jezikovno upravljanje* (Nekvapil, 2016; Nekvapil, Sherman, 2015; Spolsky, 2009), *jezikovno načrtovanje*, *jezikovni inženiring* ali *jezikovno vladovanje* (Williams, Walsh, 2018).

Najpogosteje se poleg izraza *jezikovna politika* uporablja izraz *jezikovno načrtovanje*, razlika med njima pa ni vedno jasna. Pri jezikovnem načrtovanju je praviloma večji poudarek na nadzoru in usmerjevalnem pristopu, ki posamezniku in posameznici pušča le malo svobode. Z besedno zvezo *jezikovna politika* pa pogosteje opisujemo skupek načel na področju jezikovne rabe, ki naj bi jim sledili tako posamezniki in posameznice kot tudi organizacije oz. ustanove (Shohamy, 2006: 49). Meja med njima je vse prej kot jasna, še posebej če upoštevamo, da med jezikovnimi politikami ločujemo eksplicitne in implicitne jezikovne politike: eksplicitne so tiste, ki so opredeljene v političnih dokumentih in zakonodaji, o implicitnih pa lahko sklepamo z opazovanjem in ugotavljanjem jezikovnih praks – kako se dejansko jezik uporablja. Tako Shiffman (1996, 2006) izpostavlja, da jezikovna politika ni zgolj eksplicitna, zapisana, uradna oz. vodena »od zgoraj navzdol«, temveč tudi implicitna, ne-napisana, prikrita, dejanska, »od spodaj navzgor«. Ob tem je pomembno poudariti, da implicitne politike ne vplivajo v manjši meri in manj dokončno na stanje na področju jezika, temveč je njihova teža oz. moč vplivanja popolnoma

primerljiva z bolj eksplicitnimi odločitvami jezikovnih politik (Shohamy, 2006; Brezigar, Grgič, 2024).

Razumevanje jezikovne politike kot skupka načel na področju jezikovne rabe je nadalje reduktivno, saj se jezikovne politike izvajajo v nekem kontekstu, ki nanje pomembno vpliva. Zato poleg besedne zveze *jezikovna politika* v literaturi srečujemo tudi poimenovanji *jezikovno upravljanje* (Nekvapil, 2016; Nekvapil, Sherman, 2015; Spolsky, 2009) in *vladovanje*: Marko in Medda-Windischer (2018) uporabljata besedno zvezo *vladovanje raznolikosti*, Walsh (2012) pa govori o jezikovnem vladovanju. Poimenovanje *jezikovno upravljanje* uporablja Spolsky (2009) pri razlagi tridimenzionalnega modela jezikovne politike, ki zajema jezikovne prakse, jezikovna prepričanja in jezikovno upravljanje. To slednje je torej precej podobno prvotnemu pomenu besedne zveze *jezikovno načrtovanje*. Jezikovno vladovanje pa zajema tako politične institucije kot tudi politične akterje, predvsem pa (infra)strukturo, ki sprejema in izvaja jezikovno politiko. Walsh (2012) argumentira, da bi bilo treba trenutni konceptualni okvir jezikovne politike razširiti tako, da bi zajel perspektive z razvijajočega se področja jezikovnega vladovanja (ang. language governance), saj se to področje osredotoča na raznovrstnost in večobraznost notranjega in zunanjega konteksta, v katerih se razvijajo in izvajajo jezikovne politike.

Izraz *vladovanje* (ang. *governance*) izvira iz latinskega izraza *gubernare*, ki pomeni 'usmerjati' ali 'voditi'. Uporabljali so ga za opisovanje dejanja ali načina upravljanja, usmerjanja ali vodenja skupine, organizacije, države ali naroda. Zgodovinsko gledano se je vladovanje nanašalo predvsem na dejavnosti in procese, ki so bili povezani z upravljanjem države ali naroda, vključno z vladnim oblikovanjem in izvajanjem politik. Sčasoma se je uporaba izraza znatno razširila na druga področja, tudi na jezikovno.

Vladovanje je v slovenščini relativno novo poimenovanje, rabo prevodov *vladanje* in *upravljanje* pa avtorji in avtorice (Boh, 2005; Lajh, 2006, v Štremfel, 2017) prevladujoče utemeljujejo s prisotnostjo/odsotnostjo vladnih akterjev pri oblikovanju in izvajanju javnih politik. Turnšek-Hančič, Červ in Bačlija (2013: 11) opredeljujejo razliko med termini *vladovanje*, *vladanje* in *upravljanje* takole: »[...] tako na pojmovni kot na izrazni ravni obstaja potreba po doslednem razločevanju med vladovanjem kot vodenjem in koordinacijo vseh akterjev v javnopolitičnem procesu, vladanjem kot vodenjem in implementacijo javne politike, ki ju izvaja institucionalno definiran subjekt, ter upravljanjem, ki se nanaša zgolj na implementacijo določene politike«. Izraz *vladovanje* se je najprej uveljavil na področju politologije in komunikologije (Bačlija,

2013), vsebinska razmejitev pa se je v večji ali manjši meri preslikala tudi na druga področja, kjer je vladanje povezano z udejstvovanjem vladnih akterjev, upravljanje pa se nanaša na koordinacijo akterjev, ki praviloma niso vladni (Boh, 2005, v Štremfel, 2017; Lajh, 2006).

Vladovanje se od hierarhičnega in tehnokratskega vladanja ločuje po tem, da pri oblikovanju in uresničevanju javnih politik sodelujejo in se pogajajo različni medsebojno povezani subjekti (javni, zasebni, prostovoljni) (Turnšek-Hančič, 2013: 17). Tako bi vladovanje lahko opisali kot način delovanja in medsebojnega vplivanja »[...] oblastnih ter drugih civilnodružbenih organizacij, procese njihovega sprejemanja odločitev ter njihove odnose z uporabniki oziroma državljanji«. In še: »Vladovanje je – v nasprotju z monopolistično, hierarhično in tehnokratsko vladavino – omrežje različnih subjektov (javnih, zasebnih, prostovoljnih), ki so medsebojno povezani, tako da se lahko pogajajo in vključujejo v oblikovanje javnih politik in njihovo uresničevanje.« (Brezovšek, Bačlija 2010, v Turnšek-Hančič, 2013: 18) Če torej povzamemo, združuje vladovanje organizacijsko in institucionalno upravljanje in posega v javni, zasebni in neprofitni sektor oz. jih združuje. Pri vladovanju niso v ospredju zgolj sistemi, pravila, prakse in postopki ter njihovo nadzorovanje in upravljanje, temveč tudi etična načela, vključevanje deležnikov, participacija posameznikov in zasledovanje družbenih, ekonomskih in celo okoljskih ciljev.

Če poskušamo to definicijo vladovanja aplicirati na jezikovno področje, nam postane takoj jasno, da je ta koncept neverjetno uporaben in aktualen. V medsebojno povezanem in hitro spreminjajočem se svetu je snovanje jezikovnih politik podvrženo kompleksnosti tako organiziranja kot tudi upravljanja družbe, jezik pa je transverzalno področje, ki povezuje javno, zasebno, prostovoljno, prehaja med nivoji, zahteva sodelovanje institucij in posameznikov z vseh treh področij, aktivno participacijo deležnikov in deležnic ter uporabnikov in uporabnic s ciljem ohranjati jezikovno bogastvo na določenem ozemlju, kar nima zgolj družbenih, temveč tudi ekonomske in morda celo okoljske razsežnosti.

Zato ne preseneča, da tudi preučevanje jezikovnih politik v zadnjih desetletjih posveča manj pozornosti tradicionalnemu metodološkemu pristopu, ki je temeljil na preučevanju in opisu notranjih in zunanjih dejavnikov, ki vplivajo na jezikovne izbire (Hornberger, 2008; Neff van Aertselaer, 2012). Raziskovalci in raziskovalke več pozornosti posvečajo celovitejšemu, interdisciplinarnemu pristopu, ki združuje teorije na področju politologije, ekonomije in sociologije (Ricento, 2006). Fokus tako ni več na napovedovanju jezikovnih sprememb ali izbir, niti na spremljanju, kako se bo raba jezika krepila ali slabila, temveč

na uporabi orodij za analizo, ki so lastne različnim vedam (kvalitativno in kvantitativno raziskovanje, analiza diskurza, etnografija, analiza politik itd.) in s katerimi poskušamo razumeti oblikovanje in razvoj jezikovnih politik, ki v določenem kontekstu lahko (ali pa tudi ne) povzročijo določeno stanje/ rezultate (Neff van Aertselaer, 2012).

Razvoj koncepta jezikovnega vladovanja skupaj z metodološkimi premiki na področju raziskovanja o tem, kako lahko vplivamo na jezikovne izbire, nakazujejo, da je razprava o oblikovanju jezikovne politike v današnjem času kompleksna tema, ki zahteva udejstvovanje raznolikega in zajetnega skupka akterjev ter upoštevanja širokega spektra področij, dejavnosti in vidikov. Ozaveščenost akterjev in njihova pripravljenost na aktivno sodelovanje v tej mreži je nedvomno velika ovira pri razvoju in implementaciji jezikovnih politik oz. sistemov jezikovnega vladovanja manjšinskih skupnosti na splošno in tudi slovenske skupnosti v Italiji.

3 Jezikovna politika slovenske skupnosti v Italiji

Jezik je za slovensko skupnost v Italiji močan identifikacijski dejavnik. Pripadnik in pripadnica slovenske skupnosti v Italiji se od svojih vrstnikov in vrstnic, ki pripadajo večinski italijanski skupnosti, ločita prvenstveno po jeziku. Zaradi rahljanja političnih in ideoloških napetosti med Vzhodom in Zahodom ob koncu 20. stoletja ter kasneje z razvojem evropskih integracijskih procesov je meja med obema skupnostma za posameznike in posameznice postala bolj prepustna (Brezigar, 2013; Brezigar, Verša, 2023) in se je iz »etnične meje rahljala v etnični kontinuum« (Bufon, 2004, v Jagodic in drugi, 2017). V tem procesu so se oblikovali koncentrični krogi bolj in manj intenzivnih pripadnikov in pripadnic skupnosti (Brezigar, 2013; Brezigar, Verša, 2023). Ne glede na to lahko še vedno trdimo, da je jezik tisti ključni dejavnik, ki poleg zgodovinskega spomina in (deloma tudi) kulture opredeljuje ne zgolj pripadnost posameznika in posameznice slovenski skupnosti v Italiji, temveč je predvsem tisti dejavnik, ki definira skupnost kot tako. Prisotnost slovenskega jezika in njegova raba sta torej tisti nujni in neobhodno potrebni pogoj za sam obstoj te skupnosti (Kaučič Baša, 1997).

Slovenska skupnost v Italiji ni nikoli razvila celovite in koherentne jezikovne politike (prim. Jagodic in drugi, 2017), ki bi bila eksplicitno opredeljena v ustreznem dokumentu. Po eni strani je to razumljivo, saj je slovenska skupnost v Italiji manjšina, ki je nastala kot del naroda v sosednji državi. Vprašanje

jezikovne politike za slovenski jezik je torej vprašanje, ki nedvomno sodi v kompetence matične države. Zato se Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 (ReNPJP21–25) ne ukvarja zgolj s slovenskim jezikom znotraj meja Republike Slovenije, temveč se dotika tudi vprašanja slovenskega jezika v zamejstvu (prim. Gliha Komac, 2017, 2018). V resoluciji je določenih tudi nekaj ukrepov na tem področju, kot je npr. zagotavljanje dostopnosti programov RTV Slovenija v zamejstvu, skrb za jezikovno izobraževanje, zagotavljanje učnih gradiv in slovenskega leposlovja za šolske knjižnice v šolah s slovenskim učnim jezikom ali opozarjanje na rabo slovenskih zamejskih krajevnih imen v medijih (ReNPJP21–25, 1921). V resoluciji so opredeljeni tudi kazalniki uspešnosti ukrepov, vendar so ti v zasnovi zelo splošni in se ne nanašajo specifično na zamejstvo. Resolucija je krovni dokument, ki je v Republiki Sloveniji (RS) operacionaliziran z 200 zakonskimi in drugimi akti, s katerimi se urejajo specifična področja rabe, promocije in pridobivanja znanja slovenskega jezika. Praviloma se ti akti nanašajo na področje jezika v RS. Odsotnost oprijemljivejših kazalnikov za slovenščino v zamejstvu v omenjeni resoluciji je pomanjkljivost, ki zreducira jezikovno politiko slovenščine v zamejstvu na spisek dobrih želja in namenov. Posredno to pomeni potrebo po ločenem snovanju eksplicitne jezikovne politike za slovenščino v Italiji.

Omenjene pomanjkljivosti resolucije deloma dopolnjuje Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja (ZORSSZNM), v katerem je določenih nekaj oprijemljivejših ukrepov, kot so npr. zagotavljanje pogojev za ohranjanje in učenje slovenskega jezika, vključno s finančno pomočjo, nudenje podpore pri pouku slovenščine, izpopolnjevanje učiteljev ipd. (32. člen ZORSSZNM). Ukrepi so sicer v zakonu bolj specifični, še vedno pa ostaja odprto vprašanje kazalnikov uspešnosti udejanjanja ukrepov. Pristojnosti ukrepanja RS v zamejstvu so že v osnovi zgolj posredne in se odvijajo bodisi po diplomatski poti bodisi s posrednim (finančnim) spodbujanjem aktivnosti in projektov, ki krepijo rabo, promocijo in usvajanje slovenskega jezika. Pomanjkanje kazalnikov uspešnosti ukrepov pa je slabost teh dokumentov, kot opozarja tudi Grgič (2020), ki izpostavlja prav pomanjkanje ciljev na področju jezikovne politike.

Načrtovanje jezikovne politike za slovenščino v Italiji je bilo v drugi polovici 20. stoletja v senci naporov za sprejem zakona, ki bi urejal zaščito slovenske manjšine v Italiji (in s tem tudi jezika, prim. Grgič, 2021). Pristop Republike Italije na področju jezikovne politike je tradicionalno bližje pristopu *laissez-faire* kot pristopu, ki bi temeljil na aktivnem ukrepanju. Edini pravi primer usmerjevalne jezikovne politike, kot navaja Pizzoli (2018), je bil primer

jezikovne politike fašističnega režima, ki iz utemeljenih razlogov ne more služiti kot zgled.³ Deloma tudi zaradi te zgodovinske izkušnje je bil verjetno pristop Republike Italije do vprašanja uvajanja jezikovnih politik nasploh previdnejši.^{4, 5}

4 Družbene spremembe ob prelomu tisočletja: od okolja skupnosti do okolja stika

Ob prelomu tisočletja so bile politične razmere v Italiji zrele za večjo pozornost manjšinskim jezikom. Z razvojem ustrezne pravne podlage za zaščito slovenske skupnosti v Italiji⁶ so se de facto pojavile nove možnosti za rabo slovenskega jezika, npr. v stikih z javno upravo. Prav tako so evropski integracijski procesi pripomogli k večji odprtosti in zanimanju večinskega italijanskega prebivalstva za slovensko skupnost, slovenščino in Slovenijo nasploh, kar se je kazalo predvsem z večjim vpisom otrok iz italijanskih družin v šole s slovenskim učnim jezikom in s porastom tečajev slovenskega jezika za odrasle (Brezigar, 2013; Brezigar, Verša, 2023; Jagodic, Čok, 2013). Čeprav je takrat slovenska skupnost z organizacijo Programske konference poskusila zastaviti smernice za delovanje v novih okoliščinah, na področju jezika to ni pripeljalo do bistvenih sprememb v obliki preišljenih jezikovnih politik. Zanimanje večinske skupnosti za slovenski jezik se je deloma prevajalo v pridobivanje sicer zgolj osnovnih veščin v slovenskem jeziku pri odraslih (Jagodic, Čok, 2013). Pri vključevanju večjega števila italijanskih otrok v slovenske šole in slovenske športne, glasbene in kulturne ustanove pa je pomanjkanje veščin,

3 V primeru slovenske skupnosti v Italiji je bila ta jezikovna politika odraz raznarodovalnih težnj fašističnega režima in je zajemala nasilno zatiranje rabe slovenskega jezika, prepoved pisne in ustne rabe slovenskega jezika v javnem življenju, ukinitvev šol s slovenskim učnim jezikom in s tem ukinitvev možnosti učenja in poučevanja slovenskega jezika v institucionaliziranem okolju, poitalijančenje osebnih in krajevnih imen, prepoved rabe slovenskega jezika v religiozne namene, ukinitvev tiska v slovenskem jeziku in razpustitev vseh slovenskih ustanov.

4 Ne glede na to se zaradi vse večjega vdora angleščine v zadnjih letih pojavljajo razprave o potrebi po bolj usmerjevalni jezikovni politiki (Marazzini, 2023).

5 K temu lahko dodamo še, da se je v Italiji v drugi polovici 20. stoletja uveljavil model liberalnega kapitalizma, ki se je z ekonomskega področja preslikal tudi na druga.

6 V 10-letnem obdobju so bili sprejeti trije pomembni zakoni, ki se nanašajo na zaščito slovenske manjšine in slovenskega jezika v Italiji: Zakon št. 482 z dne 15. 12. 1999 »Pravila o varstvu avtohtonih jezikovnih manjšin«, Zakon št. 38 z dne 23. 2. 2001 »Pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini« in Deželni zakon št. 26 z dne 16. 11. 2007 »Deželna pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine«, vse dostopno na <https://www.jeziknaklik.it/obrazci-gradivo/#prevodi>, 28. 10. 2024.

gradiva in ozaveščenosti zelo hitro peljalo v slabitev jezikovnih kompetenc pri slovenskih govoricah in govorkah in skromno pridobivanje jezikovnih kompetenc pri neslovenskih govoricah in govorkah (Brezigar, Zver, 2019).

Jezikovno prilagajanje italijanskim govorcem in govorkam je pomembna značilnost pripadnikov in pripadnic slovenske skupnosti v Italiji, ki so v povojnem obdobju razvili to značilnost bodisi zaradi vljudnosti, bodisi zaradi političnih razmer, bodisi zaradi objektivnih preprek pri komuniciranju z nekom, ki manjšinskega jezika ne (po)zna. Pomanjkanje priložnosti za rabo slovenščine, skupaj s kompleksi manjvrednosti (Kaučič Baša, 1997), je vodilo v opuščanje rabe slovenskega jezika in v diglosijo – torej v delno znanje jezika, ki se je zaradi slabšega položaja slovenščine v primerjavi z večinskim jezikom uporabljal zgolj v specifičnih družbenih okoliščinah (Stranj, 1992).

Z normalizacijo odnosov med skupnostma in povečevanjem prepustnosti meje med njima se te govorne navade niso bistveno spremenile (Jagodic in drugi, 2017): slovenščina se je še naprej uporabljala praviloma med Slovenci in Slovenkami, ki se med seboj poznajo (torej znotraj skupnosti). Pri sporazumevanju z ljudmi, ki jih ne poznajo, in v formalnih govornih položajih pa pripadniki in pripadnice slovenske skupnosti še vedno težijo k pretežni rabi italijanskega jezika (Jagodic in drugi, 2017).

Ta navada jezikovnega prilagajanja večinskemu jeziku je v družbenih razmerah normalizacije odnosov med skupnostma pridobila novo dimenzijo: v tradicionalno slovenska okolja so se v vedno večji meri začeli vključevati posamezniki in posameznice, ki slovenskega jezika niso poznali ali so bile njihove veščine v slovenskem jeziku zelo omejene. Če vzamemo zgolj kot primer šole s slovenskim učnim jezikom, lahko ugotovimo, da se je v devetdesetih letih prejšnjega stoletja v te šole vključevalo približno 60 % otrok iz slovenskih družin, približno 35 % iz mešanih zakonov⁷ in 5–10 % otrok iz italijanskih družin. Stanje leta 2020/21 je popolnoma drugačno. Porazdelitev je v grobem po 1/3 otrok za vsako navedeno skupino, pri čemer je med njimi najmanjša skupina prav skupina slovensko govorečih otrok (za šolsko leto 2020/21 je znašala 28 % otrok) in se vztrajno krči (Brezigar, Verša, 2023).

K temu velja dodati, da po drugi svetovni vojni niti slovenska niti italijanska skupnost mešanih zakonov nista obravnavali kot legitimnih, in kdor se je za

7 To so zveze, v katerih sta starša pripadnika dveh različnih narodnosti, z dvema različnima maternima jezikoma. V našem primeru gre prvenstveno za zveze, v katerih je eden izmed staršev pripadnik slovenske manjšinske skupnosti, drugi pa pripadnik druge, praviloma večinske italijanske skupnosti.

tak zakon odločil, se je soočal s pritiskom, da izbere bodisi eno bodisi drugo skupnost (Stranj, 1992: 50). Otroci iz mešanih zakonov, ki so se vključevali v šolo s slovenskim učnim jezikom, so bili torej vključeni kot posledica odločitve staršev za pripadnost slovenski jezikovni skupnosti – torej nedvoumne in zavestne odločitve. Z normalizacijo odnosov med skupnostma je postalo prehajanje med njima preprostejše, splahnela je potreba po jasni opredelitvi, bodisi narodnostni bodisi jezikovni. Tudi identitete so postale bolj fluidne in večplastne (Pertot, 2007), vse to pa vpliva na jezikovne izbire otrok v šoli s slovenskim učnim jezikom, ki so razbremenjene političnih in ideoloških spon preteklosti (prim. Brezigar, Vidau, 2021).

Okolja, ki so bila v preteklosti okolja skupnosti, so zdaj postala okolja kulturnega in jezikovnega stika, kjer se raba slovenščine združuje z rabo italijanščine ali se je celo prelevila (skoraj izključno) v to. V ta okolja ne sodijo zgolj šole s slovenskim učnim jezikom, temveč tudi kulturna in športna društva ter glasbene ustanove (prim. Maver, 2015).⁸ Iz izsledkov raziskave *Spretnorasti* (Mezgec, Brezigar, 2024) je mogoče zaznati, da se isti trend zdaj začanja tudi v delovnih okoljih, ki so bila tradicionalno slovenska, tj. v delovnih okoljih v (primarnih) manjšinskih organizacijah. Trend se torej začanja ponavlja še v verjetno zadnjem okolju skupnosti, kjer se je doslej za medsebojno komunikacijo dosledno uporabljal slovenski jezik.

Popolnoma v neskladju s to realnostjo pa so stališča in percepcije posameznikov in posameznic o stanju na področju jezika. Lastna so tudi tistim, ki bi pri jezikovni politiki slovenskega jezika v Italiji morali odigrati pomembno vlogo bodisi pri načrtovanju jezikovne politike bodisi pri njeni implementaciji. Grgič (2021) tako med stališči fokusne skupine o jezikovni politiki in načrtovanju izpostavlja prepričanje udeležencev in udeleženk, da slovenske šole, društva in organizacije omogočajo popolno potopitev v slovensko okolje in s tem spontano usvajanje jezika. Prav tako so udeleženci in udeleženke izrazili prepričanje, da je slovenščina na območju naselitve slovenske skupnosti jezik okolja in da prebivanje na tem območju zagotavlja dovoljšno izpostavljenost jeziku. To so »pogosta ideološko pogojena stališča, ki jih ne podpirajo ne opazovanja ne analize korpusov besedil« (Grgič, 2020: 119). Kot takšna so del implicitne jezikovne politike, ki se trenutno izvaja.

8 Poleg tega je pri obšolskih dejavnostih prisotno tudi prehajanje posameznikov in posameznic med slovenskimi in italijanskimi ustanovami, ki bolje ustrezajo posameznikovim oz. posamezničinim potrebam, ambicijam in željam (prim. Maver, 2015).

4 Namesto sklepa: od rezervata do eksplicitne jezikovne politike in jezikovnega upravljanja?

Družbene spremembe v zadnjih desetletjih in opravljene raziskave o slovenski skupnosti v Italiji postavljajo na laž izvedljivost in učinkovitost trenutne implicitne jezikovne politike slovenske skupnosti v Italiji. Ta je temeljila na rabi slovenskega jezika v družinskem okolju in v (zaprtom) okolju skupnosti in je bila odraz samega delovanja skupnosti kot »države v malem« vse do padca berlinskega zidu (Brezigar, 2017a).

Takšen model delovanja skupnosti na jezikovnem področju zahteva dovolj številčno jezikovno skupnost, da se jezik lahko normalno razvija. Izpolnjevanje tega pogoja je bilo za slovensko skupnost v Italiji vedno problematično, a ne zgolj zaradi števila govorcev in govork, temveč tudi zaradi obstoja matične države, kjer je slovenščina uradni jezik in kjer se ta jezik dejansko razvija. Odstopanje od jezikovnega standarda, ki se je uveljavljal v Sloveniji, je ustvarilo številne terminološke zagate, s katerimi se danes ukvarjata Centralni urad za slovenski jezik pri deželi FJK in delovna skupina SLORIjezik.

Druga značilnost takšnega modela skupnosti je, da deluje kot nekakšen rezervat in zahteva relativno izoliranost skupnosti ter njeno relativno zaprtost pred zunanjimi (jezikovnimi) vplivi npr. večinske skupnosti. V desetletjih po drugi svetovni vojni je bil izpolnjen pogoj relativne zaprtosti skupnosti, ki je v svojih okoljih ustvarjala priložnosti za vsakodnevno rabo slovenskega jezika. Toda družbene spremembe so pripeljale do večje vključenosti manjšinske skupnosti in njenih pripadnikov in pripadnic v (večinsko) okolje ter večinskih pripadnikov in pripadnic v tradicionalno slovenska okolja. K temu je treba dodati še tehnološke spremembe, ki so ustvarile nova okolja, npr. virtualna, ki jih skupnost ni obvladovala niti ni poskusila načrtno smiselno pristopiti do njih. Posledica tega je, da se je rezervat – prostor, namenjen slovenščini – tako skrčil, da preprosto ne zmore več zagotavljati dovolj priložnosti za spontano, nenačrtno rabo slovenskega jezika, ki bi še omogočila njegovo ohranjanje in razvoj v tem okolju.

Oblikovanje smiselnih in eksplicitnih jezikovnih politik, ki bodo sčasoma prerasle v sistem jezikovnega upravljanja, je edina pot za ohranjanje in krepitev slovenskega jezika v tem okolju. Status quo namreč ne odraža odsotnosti jezikovne politike, temveč izrazito disfunkcionalno implicitno jezikovno politiko, ki ne postavlja nobene smiselne protiuteži spreminjanju slovenskih okolij v okolja jezikovnega in kulturnega stika. Ker je zdaj trenutek, ko se ta trend

začenja tudi v tradicionalno slovenskih delovnih okoljih, je verjetno pred skupnostjo zadnja priložnost, da se preizkusi drugačen pristop od pristopa *laissez-faire*, ki je se uporabljal v šolah s slovenskim učnim jezikom, v športnih in kulturnih društvih ter v glasbenih ustanovah s ciljem dosežati boljše rezultate na jezikovnem področju.

Bibliografija

- BOGATEC N., BUFON M. (1996), *Slovenske šole v tržaški in goriški pokrajini: vrtci in osnovne šole*, SLORI, Trst.
- BOGATEC N., BUFON M. (1999), *Slovenske šole v tržaški in goriški pokrajini: nižje in višje srednje šole*, SLORI, Trst.
- BOH T. (2005), *Evropeizacija in izvajanje skupnih evropskih okoljskih politik v Sloveniji*, doktorska disertacija, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- BREZIGAR S. (2004), *Politike promocije manjšinskih jezikov: primer pridobivanja znanja slovenskega jezika na Tržaškem in Goriškem*. Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja, 44, 106–133.
- BREZIGAR S. (2007), *Marketing minority language as a valid tool in the fight for survival of minority languages: the case of the Slovenes in Italy*, v S. Brezigar in drugi (ur.), *International, constitutional, legal and political regulation and management of ethnic pluralism and relations, including prevention, management and/or resolution of crises and conflicts as components of diversity management: thematic issue*. Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja/Treatises and documents: journal of ethnic studies, 52, 198–215.
- BREZIGAR S. (2013), *Ali se jezikovna skupnost v Furlaniji – Julijski krajini lahko širi? Poučevanje in učenje slovenščine med večinskim prebivalstvom kot perspektiva za dolgoročno obranjanje manjšinskega jezika: zaključki/La comunità linguistica slovena nel Friuli Venezia Giulia si può ampliare? L'insegnamento e l'apprendimento dello sloveno tra popolazione di maggioranza come prospettiva per la conservazione a lungo termine della lingua di minoranza: conclusioni*, v D. Jagodic, Š. Čok (ur.), *Med drugim in tujim jezikom: poučevanje in učenje slovenščine pri odraslih v obmejnem pasu Furlanije – Julijske krajine*, Ciljno začasno združenje/Associazione temporanea di scopo »Jezik-Lingua«-SLO-RI, Trst/Trieste, 97–119.
- BREZIGAR S. (2017), *Slovenska skupnost v Italiji med preteklostjo in prihodnostjo*, v N. Bogatec, Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izživov tretjega tisočletja*, ZTT-SLORI, Trst, 21–30.
- BREZIGAR S. (2017a), *Gospodarstvo in financiranje slovenske narodne skupnosti v Italiji: kratek oris zgodovine Slovencev v Italiji*, v N. Bogatec, Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izživov tretjega tisočletja*, ZTT-SLORI, Trst, 187–208.
- BREZIGAR S., VERŠA A. (2023), *Slovensko šolstvo v Italiji: včeraj, danes in jutri*, v A. Isitenič in drugi (ur.), *Vzgoja in izobraževanje med preteklostjo in prihodnostjo/Upbringing and education between the past and the future*, Univerza na Primorskem, Koper, 311–327.

- BREZIGAR S., GRGIČ M. (2024), *Jezikovna politika za slovenščino v Italiji: teoretska izhodišča in organizacijski modeli*, v pripravi.
- BREZIGAR S., GRGIČ M., JAGODIČ D. (2022), *Koncept deželne jezikovne politike za slovenščino: teoretska izhodišča, cilji, področja ukrepanja in institucionalni okvir*, v D. Jagodič (ur.), *Tretja deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine, Trst, 12. in 19. novembra 2021*, Regione autonoma Friuli Venezia Giulia, Consiglio regionale, Trst, 133–158.
- BREZIGAR S., VIDAU Z. (2021), *Mladi govorniki slovenskega jezika v Italiji in njihov odnos do Republike Slovenije*, *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja*, 87, 87–106.
- BREZIGAR S., ZVER S. (2019), *Priprava učnih gradiv za poučevanje slovenščine v Furlaniji - Julijski krajini: študija primera in razvojne možnosti*, *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja*, 83, 51–66.
- CLEMENTS J. C. (2009), *The linguistic legacy of Spanish and Portuguese: Colonial expansion and language change*, Cambridge University Press, Cambridge.
- COOPER R. L. (1989), *Language Planning and Social Change*, Cambridge University Press, Cambridge.
- ČERMELJ L. (1936), *Life-and-Death Struggle of a National Minority (The Jugoslavs in Italy)*, Jugoslav Union of League of Nations Societies, Ljubljana.
- DAPIT R. (2003), *Nastajanje krajevnih knjižnih jezikov med Slovenci v Furlaniji*, v A. Vidovič-Muha (ur.), *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje: ob 450.letnici izida prve slovenske knjige*, Zbornik mednarodnega posveta v Ljubljani, 5.–7. december 2001, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, Ljubljana, 301–312.
- Deželni zakon št. 26 z dne 16. 11. 2007 »Deželna pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine« (Norme regionali per la tutela della minoranza linguistica slovena) (<https://www.jeziknaklik.it/obrazci-gradivo/#prevodi>).
- DUBREUIL, L. (2013), *Empire of Language: Toward a Critique of (post) colonial Expression*, Cornell University Press, Ithaca, New York.
- GLIHA KOMAC N. (2017), *Ciljni raziskovalni projekt Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov: raziskovalno poročilo* (http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/slovenski_jezik/NPJP-19-25/Raziskovalno_porocilo_koncno_CRP-jezikovna_politika.pdf; 1. marec 2024).
- GLIHA KOMAC N. (2018), *Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov*, *Slavia Centralis*, 11, 2, 7–15.
- GOODIN R. E., KLINGEMANN H. D. (ur.) (1996), *A new handbook of political science*, Oxford University Press, Oxford.
- GRGIČ M., PACLICH F. (2022), *Centralni urad za slovenski jezik pri Avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini: pregled delovanja in novi izzivi*, v D. Jagodič (ur.), *Tretja deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine, Trst, 12. in 19. novembra 2021*, Regione autonoma Friuli Venezia Giulia, Consiglio regionale, Trst, 115–127.
- GRGIČ M. (2020), *Kdo se boji slovenščine? Ideološko načrtovanje in (ne)implementacija jezikovnih strategij med Slovenci v Italiji*, *Teorija in praksa: revija za družbena vprašanja*, 57 (posebna št.), 109–126.

- GRGIČ M. (2018), *Centralni urad za slovenski jezik in mreža storitev na obravnavanem geografskem območju: ocena trenutnega stanja, teoretski vidiki in organizacijski modeli*, v A. Janežič, D. Jagodic (ur.), *Druga deželna konferenca o zaščiti slovenske jezikovne manjšine, Gorica, 24. novembra 2017, Trst, 25. novembra 2017*, Regione autonoma Friuli Venezia Giulia, Consiglio regionale, Trst, 67–82.
- GRGIČ M. (2019), *Slovenian in Italy: Questioning the Role of Rights, Opportunities, and Positive Attitudes in Boosting Communication Skills among Minority Language Speakers*, *European Journal of Minority Studies*, 12, 1–2, 126–139.
- HEYWOOD A. (2013), *Politics*, Palgrave Macmillan, New York.
- HORNBERGER N. (2008), *Frameworks and models in language policy and planning*, v T. Ricento (ur.), *An introduction to language policy: theory and method*, Blackwell Publishing, Malden-Oxford-Carlton, 24–43.
- JAGODIČ D., ČOK Š., (ur.) (2013), *Med drugim in tujim jezikom: poučevanje in učenje slovenščine pri odraslih v obmejnem pasu Furlanije – Julijske krajine*, Ciljno začasno združenje »Jezik-Lingua«, SLORI, Trst.
- JAGODIČ D., KAUČIČ BAŠA M., DAPIT R. (2017), *Jezikovni položaj Slovencev v Italiji*, v N. Bogatec, Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izizzovov tretjega tisočletja*, ZTT-SLORI, Trst, 67–83.
- KAUČIČ BAŠA M. (1997), *Where do Slovenes speak Slovene and to whom? Minority language choice in a transactional setting*, *International journal of the sociology of language*, 124, 51–73.
- LAJH D. (2006), *Evropeizacija in regionalizacija: spremembe na (sub)nacionalni ravni in implementacija kohezijske politike v EU v Sloveniji*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- MARAZZINI C. (2023), *Nuove leggi sull'italiano. Ma sono davvero »politica linguistica«?* (<https://accademiadellacrusca.it/it/contenuti/nuove-leggi-sull-italiano-ma-sono-davvero-politica-linguistica/32205>; 4. marec 2024).
- MARKO J., MEDDA-WINDISCHER R. (2018), *Language Rights and Duties for New Minorities: Integration through Diversity Governance*, v I. Ulasiuk, L. Hardića, W. Romans (ur.), *Language Policy and Conflict Prevention*, Brill Nijhoff, Leiden-Boston.
- MAVER M. (2015), *Šola, družina in zunajsolske dejavnosti. Raziskava o jezikovnem sestavu in splošni angažiranosti mladih, ki obiskujejo šole s slovenskim učnim jezikom v tržaški in gorški pokrajini ter Večstopenjsko šolo s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Špetru*, Združenje slovenskih športnih društev v Italiji, Gorica.
- MEZGEC M., BREZIGAR S. (2024), *Projekt spretnorasti: analiza izobraževalnih in kadrovskih potreb slovenskih organizacij v Italiji: sklepne ugotovitve*, SLORI, Trst.
- MULLEN A., WILLI A. (2023), *Latinization, Local Languages and Literacies in the Roman West*, v A. Mullen (ur.), *Social Factors in the Latinization of the Roman West*, Oxford University Press, Oxford.
- NEFF VAN AERTSELAER J. (2012), *Discourse and struggle in minority language policy formation: Corsican language policy in the European context of governance*, *Current Issues in Language Planning*, 13, 1, 1–23.
- NEKVAPIL J. (2016), *Language Management Theory as one approach in Language Policy and Planning*, *Current Issues in Language Planning*, 17, 1, 7–19.

- NEKVAPIL J., SHERMAN T. (2015), *An introduction: Language Management Theory in Language Policy and Planning*, International Journal of the Sociology of Language, 232, 1–13.
- PAVLENKO A. (ur.) (2023), *Multilingualism and history*, Cambridge University Press, Cambridge.
- PERTOT S. (2007), *V imenu očeta: medgeneracijski prenos slovenskega jezika in identitete po moški liniji*, v M. Košuta (ur.), *Živeti mejo*, Slavistično društvo Slovenije, Trst-Ljubljana, 255–266.
- PHILLIPSON R. (2006), *Language policy and linguistic imperialism. An introduction to language policy*, Theory and method, 346–361.
- PIZZOLI L. (2018), *La politica linguistica in Italia. Dall'unificazione nazionale al dibattito sull'internazionalizzazione*, Carocci, Roma.
- Področni zakoni, ki poleg ustave Republike Slovenije in zakona o javni rabi slovenščine tudi vsebujejo določbe o rabi jezika (2019) (<https://jezikovna-politika.si/wp-content/uploads/2021/10/PODROCNI-ZAKONI-marec-2019-MK.pdf>; 4.3.2024).
- Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 (ReN-PJP21–25) z dne 1. 6. 2024, v Uradni list RS, 94/21 (<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO123>; 4.3.2024).
- RHODES R. A. W. (1997), *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*, Open University Press, Buckingham.
- RICENTO T. (ur.) (2006), *An introduction to language policy: theory and method*, Blackwell Publishing, Malden-Oxford-Carlton.
- SARTORI G. (1997), *Comparative Constitutional Engineering: An Inquiry into Structures, Incentives, and Outcomes*, New York University Press, New York.
- SCHIFFMAN H. (1996), *Linguistic Culture and Language Policy (1st ed.)*, Routledge, London-New York.
- SCHIFFMAN H. (2006), *Language policy and linguistic culture*, v T. Ricento (ur.), *An introduction to language policy: theory and method*, Blackwell Publishing, Malden-Oxford-Carlton, 111–126.
- SHOHAMY E. (2006), *Language Policy: Hidden agendas and new approaches*, Routledge, London-New York.
- SPOLSKY B. (2004), *Language policy*, Cambridge University Press, Cambridge.
- SPOLSKY B. (2009), *Language management*, Cambridge University Press, Cambridge.
- SPOLSKY B. (2021), *Rethinking Language Policy*, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- STRANJ P. (1992), *The Submerged Community. An A to Ž of the Slovenes in Italy*, ZTT = EST, Trieste.
- ŠTREMPEL U. (2017), *Kako poimenovati sodobne strukture in procese oblikovanja ter izvajanja izobraževalnih politik in praks? Razmislek o slovenjenju termina »governance«*, Andragoška spoznanja, 23, 4, 143–147.
- TURNŠEK-HANČIČ M., ČERV G., BAČLIJA I. (2013), *Governance kot vladovanje: pojmovna in poimenovalna razčlemba*, v I. Bačlija (ur.), *Koncept in prakse lokalnega vladovanja*, Friedrich Ebert Stiftung-Fakulteta za družbene vede, Zagreb-Ljubljana, 11–27.
- WALSH J. (2012), *Language policy and language governance: a case-study of Irish language legislation*, Language Policy, 11, 323–341.

- WILLIAMS C. H. (2012), *Language policy, territorialism and regional autonomy*, v B. Spolsky (ur.), *The Cambridge Handbook of Language Policy*, Cambridge University Press, Cambridge, 1–25.
- WILLIAMS C. H., WALSH J. (2018), *Minority Language Governance and Regulation*, v G. Hogan-Brun, B. O'Rourke (ur.), *The Palgrave handbook of minority languages and communities*, Palgrave Macmillan, London.
- Zakon št. 38 z dne 23. 2. 2001 »Pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini« (Norme per la tutela della minoranza linguistica slovena della Regione Friuli Venezia Giulia) (<https://www.jeziknaklik.it/obrazci-gradivo/#prevodi>; 3. marec 2024)
- Zakon št. 482 z dne 15. 12. 1999 »Pravila o varstvu avtohtonih jezikovnih manjšin« (Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche) (<https://www.jeziknaklik.it/obrazci-gradivo/#prevodi>; 3. marec 2024).
- Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja (ZORSSZNM – neuradno prečiščeno besedilo št. 2, ki zajema ZORSSZNM, v Uradni list RS, 43/06; ZORSSZNM-A, v Uradni list RS, 76/10; ZDUPŠOP, v Uradni list RS, 206/21) z dne 4. 4. 2006 (<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4387>; 3. april 2024).

Povzetek

V prispevku razmišljam o vzrokih, ki prispevajo k nezmožnosti slovenske skupnosti v Italiji, da trezno pristopi k oblikovanju jezikovne politike za slovenski jezik. Med dejavniki, ki skupnost pri tem zavirajo, lahko izpostavimo nerazumevanje, kaj je jezikovna politika in kaj pravzaprav zajema. Potovanje skozi preučevanje jezikovnega vplivanja in razlago ključnih konceptov (politika, jezikovna politika, jezikovno vladovanje) osvetli, da je treba k vprašanju jezikovne politike v sodobni družbi pristopiti zelo široko. Za sodobno družbo sta namreč značilna kompleksnost delovanja in organiziranja, zato je pri snovanju jezikovne politike treba poleg ukrepov zajeti tudi strukture odločanja ter povezovati in združevati različne ravni in segmente družbe – od posameznika do organizacij in ustanov, od zasebnega do neprofitnega in vladnega sektorja.

Drugi del prispevka je posvečen vprašanju jezikovne politike za slovenščino v Italiji in opozarja na izkrivljene predstave o stanju na področju jezika, ki jih ne podpirajo niti opazanja, niti podatki, niti opravljene raziskave. Te predstave vodijo v ohranjanje implicitnih jezikovnih politik, ki so neustrezne in slabijo jezikovno skupnost. Z uporabo koncepta jezikovnega prilagajanja prikažem, kako se zmanjšuje število okolij, kjer se uporablja slovenščina, in kako ta okolja postajajo okolja jezikovnega in kulturnega stika. Te razmere lahko pripišemo družbenim in tehnološkim spremembam, ki ne ustrezajo modelu rezervata, tj. zaprte skupnosti, ki v svoji sredi zagotavlja pogoje za rabo, razvoj in usvajanje

jezika. Sodobne družbe so odprti sistemi z novimi (virtualnimi) okolji. Jezikovna skupnost ne more več obstajati kot zaprta entiteta in lahko zgolj z eksplicitnimi jezikovnimi politikami in z razvojem sistema jezikovnega vladovanja ustvari protitež njej nenaklonjenim družbenim procesom.

Abstract: La politica linguistica: cos'è e perché la comunità slovena ne ha assolutamente bisogno

Nel presente contributo l'autrice riflette sulle cause che concorrono all'incapacità della comunità slovena in Italia di porsi con realismo e lucidità rispetto all'elaborazione di una politica linguistica per lo sloveno. Tra i fattori ostativi pone in primo piano la mancata comprensione di cosa sia una politica linguistica e in cosa consista. Muovendo dalla disamina del concetto di influenza linguistica e dall'esposizione di altri concetti chiave (quali politica, politica linguistica e governance linguistica), l'autrice getta luce sull'urgenza di un approccio di ampio respiro al tema della politica linguistica nella società contemporanea. Caratterizzandosi quest'ultima per complessità dei meccanismi di funzionamento e livello di organizzazione, nell'impostare una politica linguistica sono da considerare anche le strutture decisionali, oltre ad azioni e misure concrete, creando punti di raccordo e congiungendo tra loro i vari livelli e segmenti della società – dal singolo individuo a organizzazioni ed enti a vario titolo, dal settore privato al no profit, fino al livello governativo.

Nella seconda parte del contributo l'autrice si sofferma sulla questione della politica linguistica per lo sloveno in Italia, segnalando a tal proposito le visioni distorte circa lo stato dei fatti in ambito linguistico – visioni che non trovano riscontro nelle osservazioni empiriche né nei dati a disposizione, né tantomeno nelle ricerche pregresse, e inducono a portare avanti politiche linguistiche di tipo implicito, inadeguate e deleterie per la comunità linguistica a cui si rivolgono. Richiamandosi al concetto di adattamento linguistico, l'autrice mostra come nel tempo vada riducendosi il numero di contesti d'uso della lingua slovena e come gli stessi diventino, di conseguenza, contesti di contatto linguistico e culturale. L'autrice attribuisce tali circostanze ai mutamenti sociali e tecnologici in atto, che non si prestano al modello della "riserva" ovvero della cosiddetta comunità chiusa, in cui le condizioni per l'uso, lo sviluppo e l'acquisizione della lingua sono garantite all'interno del nucleo centrale: le società contemporanee sono infatti sistemi aperti, che vedono oltretutto l'emergere di contesti nuovi (virtuali). Ciò comporta che la comunità linguistica non possa

più esistere come entità chiusa e che solo con politiche linguistiche esplicite, coadiuvate dallo sviluppo di un sistema di governance linguistica, possa controbilanciare processi sociali ad essa avversi.

Summary: Language policy: what is it and why do Slovenes in Italy desperately need it?

In this chapter, the author reflects on the causes that contribute to the inability of the Slovene community in Italy to take a serious approach to the formulation of a language policy for the Slovene language. Among the factors that hold the community back is a lack of understanding of what language policy is and what it actually covers. Through a study of language influence and the interpretation of key concepts (politics, language policy, language governance), the chapter sheds light on the need to treat the issue of language policy in modern society very broadly. Modern society is characterized by the complexity of activities and organizing, so in designing a language policy, decision-making structures must be covered in addition to practical measures, and different levels and segments of society must be connected and united – from individuals to organizations and institutions, from the private to the non-profit and government sectors.

In the second part, the author addresses the issue of language policy for Slovene in Italy and draws attention to a distorted understanding of the state of the language that is not supported by observations, data, or research. These notions lead to the maintenance of implicit language policies that are inadequate and weaken the language community. Using the concept of language adaptation, the author shows how the number of environments where Slovene is used is decreasing, and how these environments are becoming environments of linguistic and cultural contact. The author attributes these conditions to social and technological changes that do not correspond to the model of a reserve, i.e. a closed community, which in its midst provides the conditions for the use, development and acquisition of the language. Modern societies are open systems with new (virtual) environments. A language community can no longer exist as a closed entity and can only create a counterweight to disadvantageous social processes through explicit language policies and the development of a language governance system.

O avtorici

Sara Brezigar poučuje na dodiplomskem in podiplomskih programih na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem in je predsednica Upravnega odbora Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI) v Trstu (Italija). Magistrirala je na London School of Economics and Political Science iz upravljanja s človeškimi viri in doktorirala iz etničnih študij na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. Kot raziskovalka na Inštitutu za narodnostna vprašanja je med letoma 2002 in 2020 sodelovala pri številnih mednarodnih raziskovalnih projektih predvsem na področju narodnih in jezikovnih manjšin ter diskriminacije v delovnem okolju. Od leta 2009 do leta 2013 je bila predstavnica Slovenije v mreži socialno-ekonomskih strokovnjakov za diskriminacijo (mreža SEN) pri Evropski komisiji; leta 2017 (in ponovno leta 2023) jo je Ministrstvo za zunanje zadeve RS uvrstilo na seznam strokovnjakov Moskovskega mehanizma OVSE. Leta 2008 je postala urednica in leto kasneje odgovorna urednica (do leta 2020) znanstvene revije Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja. Je soustanoviteljica Akademije Panta Rei, izobraževalnega portala na področju mehkih znanj Business Titans in članica svetovalnega odbora pri Mednarodni šoli Ljubljana (LISSA). Raziskovalno se v zadnjih letih ukvarja pretežno z vprašanji, ki so povezana z delovanjem slovenske skupnosti v Italiji na jezikovnem, pedagoškem in kadrovskem področju. Na tem zadnjem področju se tudi širše ukvarja z vprašanjem pridobivanja in razvijanja ustreznih kompetenc za delovanje v sodobni družbi.